

Sofija Sorić

Odjel za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zadru

Inventar i procjena ladanjskih kuća obitelji Gverini u Salima na Dugom otoku iz 17. stoljeća

Izvorni znanstveni rad – *Original scientific paper*

Predan 26. 7. 2013. – Prihvaćen 14. 10. 2013.

UDK: 728.84(497.5 Sali)“16”

Sažetak

Kaštel Gverini u Salima na Dugom otoku pripada rijetko dobro očuvanim cjelinama ladanjsko-gospodarske arhitekture 16. i 17. stoljeća na zadarskim otocima. No, kao i kod mnogih drugih ladanjskih građevina, izvorna raspodjela unutrašnjosti, oprema kuća te artikulacija slobodnih površina dvorišta i vrtova s vremenom su narušene. Stoga inventar

starije kuće, kaštela i kapele iz 1653. godine te procjena cijeloga sklopa s dvije kuće, kaštelom i vrtom iz 1696. godine donose niz vrijednih podataka o njihovu izvornom izgledu i doprinose boljem poznavanju kulture ladanja na zadarskom području.

Ključne riječi: *inventar, procjena, 17. stoljeće, ladanjska arhitektura, zadarski otoci*

O kaštelu obitelji Gverini u Salima pisao je već Ćiril Metod Iveković,¹ niz povijesnih podataka o toj obitelji i njezinu kaštelu iznio je Amos Rube Filipi,² Ivo Petricioli ga je u kratkom osvrtu na ladanjsku arhitekturu okarakterizirao kao utvrđeni ljetnikovac,³ dok je sam sklop detaljnije analizirala Marija Stagličić obrađujući ladanjsku arhitekturu na Dugom otoku.⁴

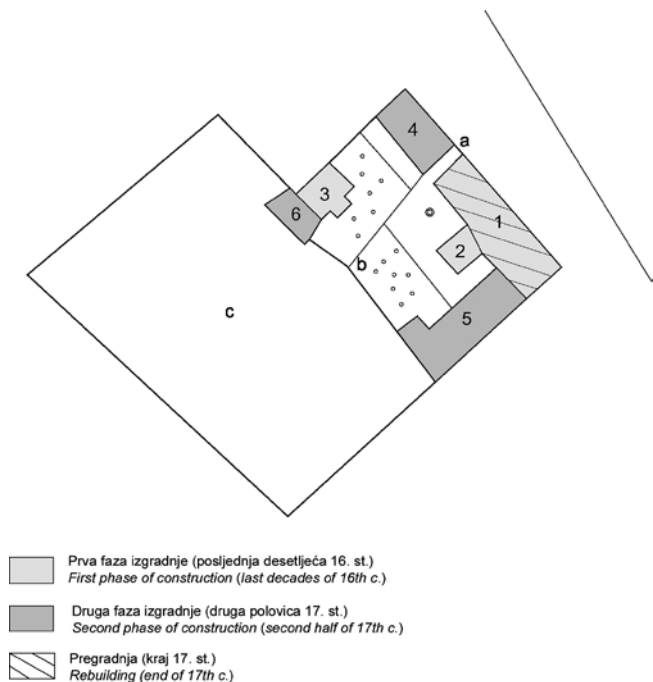
Utvrđeni ladanjsko-gospodarski sklop obitelji Gverini smješten je u Salima, naselju na sjeveroistočnom dijelu Dugog otoka koje svoj nastanak i razvoj dužuje ranom razvoju ribarstva, a kojem je pogodovala blizina bogatog ribolovnog područja kornatskog akvatorija. Stariji dio naselja, koji se nalazi podalje od mora, u 16. stoljeću spušta se u luku *Porat* zbog razvoja ribarstva, koje je zahtijevalo veća skladišta i dobro pristanište, a obitelj Gverini bila je jedna od prvih koja je iskoristila pogodnu lokaciju za izgradnju svog kaštela.

Obitelj Gverini javlja se prvi put u Salima 1574. godine kao jedna od novodoseljenih talijanskih trgovačkih obitelji koje su se intenzivno bavile ribarstvom i na njemu temeljile svoje bogatstvo.⁵ Brojne nekretnine Gverina Gverinija popisane u inventaru koji se ovdje obrađuje svjedoče da je bio jedan od najbogatijih trgovaca i ribolovnih poduzetnika svoga vremena. U Zadru je posjedovao šest kuća, u saljskom *Portu* dvanaest, u saljskom *Selu* trinaest te na otoku Piškero pet.⁶

Kao razdoblje u kojem je podignut ladanjski sklop treba uzeti vrijeme između prvog spomena obitelji u Salima (1574.) i godine 1583., uklesane na kapeli sv. Nikole zajedno s imenom Hilarija Gverinija – dakle sedamdesete i osamdesete godine 16. stoljeća.⁷ Sklop je naknadno, u 17. stoljeću, pregrađen i proširen.

U prvoj fazi izgradnje Hilarije Gverini podigao je zidom ograđeni kompleks s kućom, kulom, kapelom, dvorištem i manjim vrtom. Druga faza je uslijedila tijekom 17. stoljeća, kada je Gverin Gverini, Hilarijev sin, dao izgraditi novu baroknu dvokatnicu na sjeverozapadnom dijelu na kojoj je istaknuta godina 1641., a stariju kuću pregraditi. Tada je i proširio stariji sklop nadogradnjom velikog vrta u njegovu začelju, na čiji je ulaz postavio monumentalni portal u bugnatu. Cjelina sklopa je relativno dobro sačuvana, a najveće štete su pretrpjele ladanjske kuće koje su do danas kontinuirano korištene te nekada slobodni prostori vrtova i dvorišta koji su dijelom poništeni novom izgradnjom.

Ladanjsko-gospodarski sklop obitelji Gverini zauzima izduženu zemljišnu parcelu ograđenu visokim zidom smještenu neposredno uz obalu na jugozapadnoj strani saljske luke (sl. 1.). Dvije su ladanjske kuće postavljene jedna pokraj druge i svojim pročeljima gledaju na luku, a između njih se nalazi ulaz u sklop (sl. 2.). U začelju kuća nalazi se kula,

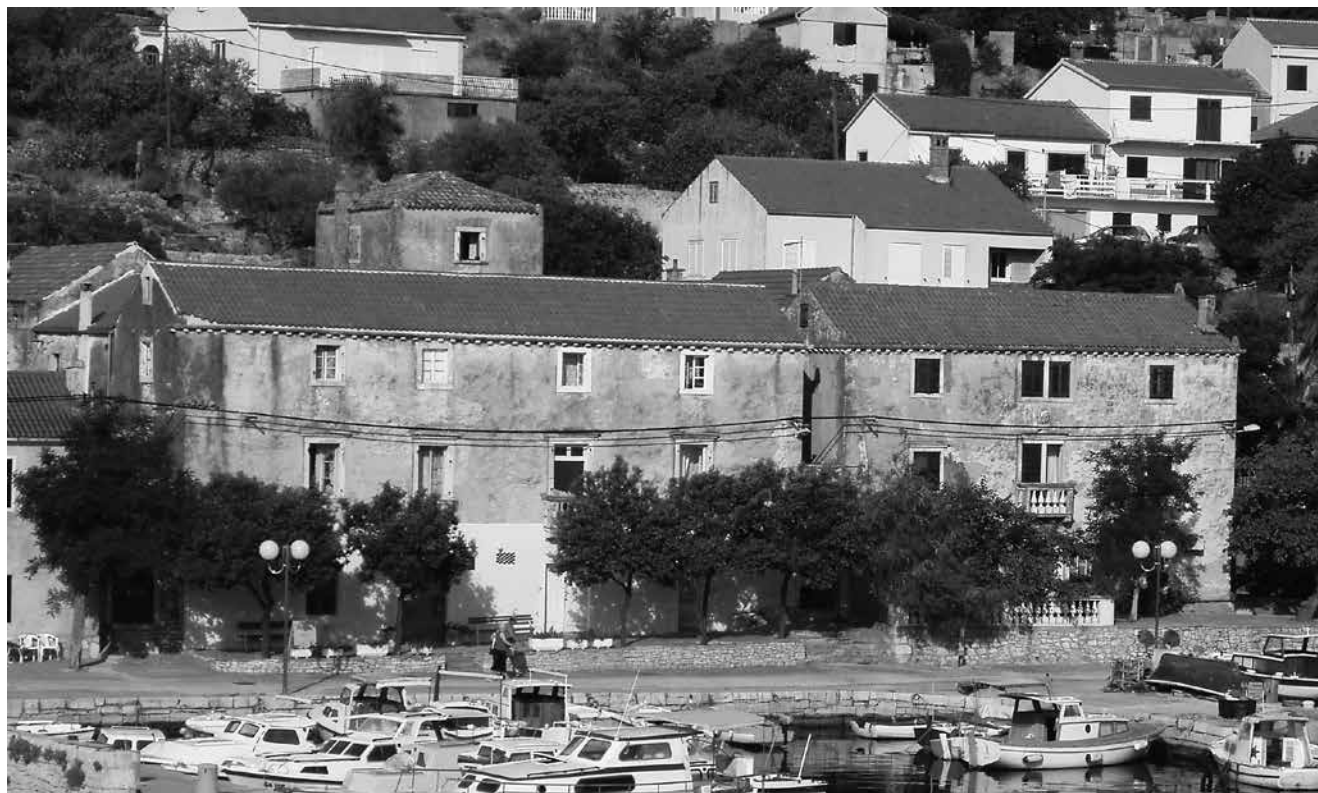
1 Nacrtni sklop Gverini u Salima prema katastarskim mapama Dalmacije (Državni arhiv u Zadru, *Mape catastali 1830., Comune Sale*): 1 jugoistočna kuća, 2 kula, 3 kapela, 4 sjeverozapadna kuća, 5 baraka, 6 vrtne kućica, a glavni ulaz, b vrti portal, c veliki vrt

Plan of the Gverini complex in Sali, according to the cadastre maps of Dalmatia (State Archive in Zadar, Mape catastali 1830, Comune Sale): 1 south eastern house, 2 tower, 3 chapel, 4 north western house, 5 hut, 6 garden house, a main entrance, b garden portal, c large garden

3 Vrtni portal sklopa Gverini u Salima (foto: S. Sorić)
Garden portal at the Gverini complex in Sali

2 Sklop Gverini u Salima (foto: S. Sorić)
The Gverini complex in Sali

4 Kula sklopa Gverini u Salima (foto: S. Sorić)
Tower of the Gverini complex in Sali

dvorište s cisternom i vrt s kapelom. Taj dio sklopa ograđen je visokim zidom s triju strana, dok se na jugoistočnoj nalazi stambena kuća recentno podignuta na mjestu velike barake iz 17. stoljeća. U pozadini sklopa nalazi se veliki vrt na tri terase kojem se prilazi kroz lučni portal postavljen po sredini jugozapadnog ogradnog zida (sl. 3.).

Starija ladanjska kuća smještena je u istočnom kutu sklopa. Izduženog je tlocrta s četiri prozorske osi te s dva ulaza u prizemlju. Zbog nagiba terena, kuća je u prednjem dijelu dvokatnica, a u stražnjem jednokatnica. U današnjem pregrađenom obliku stilski odgovara susjednoj baroknoj kući s manjim balkonom na prvom katu, nizom kvadratnih prozora s profiliranom nadstrešnicom i kamenim olukom pod krovom koji naliže na gusto poredane konzole. U ostatke kuće iz druge polovice 16. stoljeća treba ubrojiti zazidani kvadratni prozorčić na prvom katu, zatim mali plitko klesani grb s heraldičkim znakom obitelji Gverini (orao raširenih krila glave okrenute u desno) i malu kvadratnu ploču s inicijalima njenog graditelja Hilarija Gverinija, također u visini prvoga kata. Prvoj fazi gradnje pripada i glavni ulaz u sklop, smješten u sjeveroistočnom ogradnom zidu, pokraj starije kuće. Ukrašen je profilom bastona, profiliranom nadstrešnicom i bazama s motivom dijamantnog vrha.

Uza začelje starije kuće priljubljena je četverokatna kula kvadratnog tlocrta (4,95 x 7,25 m) s malim pravokutnim

5 Kruna zdenca u dvorištu sklopa Gverini u Salima (foto: S. Sorić)
Water well in the courtyard of the Gverini complex in Sali

6 Pročelje kapele sv. Nikole u Salima (foto: S. Sorić)
Façade of St Nicholas chapel in Sali

prozorima na svakom katu i bretešom na drugom katu (sl. 4.). Dvorišni ulaz u kuću i ulaz u kulu postavljeni su jedan pokraj drugoga. Zaštićeni su malom nadstrešnicom koju drži poligonalni stupić s jednostavnim kapitelom, poput onih koji služe za nošenje pergole. Kuća i kula su s dvije strane zatvarale dvorište popločano kaldrmom, gdje se nalazi i zdenac s kamenom krunom jednostavnog oblika, na kojoj je u plitkom reljefu istaknut grb s inicijalima Hilarija Gverinija (sl. 5.). Preostali prostor do gornjeg ogradnog zida s jugozapadne strane, sve do kapele u zapadnom kutu sklopa, zauzimao je prostor vrta na povišenoj terasi.

Kapela je smještena na način da pročeljem prati liniju ogradnog zida, dok se tijelo građevine nalazi unutar zidova i vrta (sl. 6.). Građevina je manjih dimenzija i gotovo kvadratnog tlocrta, s plitkom kvadratnom apsidom. Portal je nadvišen kamenom pločom u obliku lunete na kojoj je uklesan natpis

7 Natpis na kapeli sv. Nikole u Salima (foto: S. Sorić)
Inscription on St Nicholas chapel in Sali

8 Ploča s natpisom i grb na sjevernoj kući sklopa Gverini u Salima (foto: S. Sorić)

Plaque with an inscription and a coat of arms on the northern house of the Gverini complex in Sali

posvećen titularu crkve: SANCTE NICOLAE ORA P(ro) NOBIS, a iznad njega je uklesan Kristov monogram. Poviše lunete u plitkom je reljefu isklesana mitra, atribut sv. Nikole. Iznad je prozorska ruža isklesana u obliku križa, a povrh zabata je postavljen zvonik na preslicu u obliku renesansne monofore ukrašene voluticama s motivom cvijeta. Bočni portal koji se nekada otvarao prema prostoru vrta danas je zazidan, a na nekadašnjem arhitravu nalazi se natpis koji

govori da je Hilarije Gverini dao podići kapelu 1583. godine u čast Blažene Djevice Marije: LAUS. DEO. E(t). T(ibi). B(eatae). MA(ri)ae). S(emper) P(er). V(i)R(gini) F(ecit). F(ieri). ILARIO GVER(i)NI. 1583 (sl. 7.).

U drugoj polovici 17. stoljeća sklop se pregrađuje te se podiže nova ladanjska kuća u sjevernom kutu sklopa. Ta je barokna dvokatnica rastvorena s tri prozorske osi, s time da je središnja os naglašena balkonom prvoga kata, koji, jednako kao i prozor iznad njega, ima dvostruki svijetli otvor. Balkon ima baroknu ogradicu s balustrima u obliku jednostruke kruške na kvadratnoj bazi koja je s prednje strane ukrašena motivom dijamantnog vrha. Nad njim je mala kamena ploča s uklesanim datumom: 1641. ADI. 2. MAGIO. Iznad natpisa postavljen je barokni grb s heraldičkim znakom obitelji Gverini i inicijalima G G, koji se zasigurno odnose na graditelja kuće Gverina Gverinija (sl. 8.). Nad otvorom balkona, kao i nad prozorima prvoga kata, postavljen je istaknuti profilirani vijenac kao njihov jedini ukras. Zonu krova naglašavaju kamene oluk na konzolama i male kamene piramide na završecima krova. Inventar iz 1653. godine (vidi Prilog 1) koji ovdje objavljujemo ne uključuje opisanu novu ladanjsku kuću, pa stoga pretpostavljamo da 1641. godina, uklesana na spomenutom natpisu, označava početak njezine gradnje i pregradnje sklopa. Zasigurno je bila zgotovljena već 1696. godine, budući da je tada zabilježena u procjeni (vidi Prilog 2) koju također donosimo u ovom radu. Ucrтана je i na nacrtu Saljske luke načinjenom 1673. godine.⁸

U vrijeme gradnje barokne ladanjske kuće podignut je i novi veliki vrt u začelju sklopa te postavljen njegov monumentalni ulaz.⁹ Izduženi oblik lučnog portala dodatno je naglašen postavljanjem nekoliko stuba koje služe kao prilaz iz dvorišta. Okvir portala izrađen je u bugnato tehnici s nizom naizmjenice uvučenih i istaknutih kamenih blokova čiji je slijed prekinut profiliranom zonom kapitela. Nad portalom su nekada stajale i kamene vaze od kojih se jedna danas nalazi u vrtu. Velika površina vrta raspoređena je na tri terase i podijeljena središnjom stazom, koja se kamenim stubama uspinje sve do stražnjeg ogradnog zida vrta. Poprečno na nju postavljene su tri šetnice pod terasama, a jedna uska šetnica kontinuirano prati obod visokog ogradnog zida vrta (sl. 9. i 10.). Takvim se rasporedom vrt artikulira u šest većih vrtnih gredica na tri terase. Vrt je, osim toga, bio opremljen kamenim nosačima pergole kvadratnog presjeka koji su djelomično sačuvani. Vrlo pravilna organizacija vrta odgovara renesansnom poimanju »građenog« vrta koji je ostao tipičan i za barokno vrijeme.

Opisanoj cjelini ladanjskog sklopa nedostaje izvorna raspodjela unutrašnjih prostora te njihova oprema, o čemu podrobno svjedočanstvo donosi inventar pokojnog Gverina Gverinija zabilježen 1653. godine, a koji uz nekretnine i pokretnine u Salima uključuje i one u Zadru i Piškri (Prilog 1).¹⁰ Inventar starije kuće u Salima započinje prvim katom, a prostorije su redom nabrojene kao: *portego*,¹¹ *camara da maestro* (sjeverozapadna soba) te *camara da sirocco* (jugoistočna soba). Zatim se spominje gornji kat (*soler di sopra*) te jedan ormar pod stubištem (*armer sotto le scalle*), a zatim slijedi potkrovlje (*soffitto*) i kuhinja (*cusina*). Prema navedenom kuća je imala tipično trodijelni raspored prostora na prvom

9 Pogled na središnju šetnicu velikog vrta sklopa Gverini u Salima (foto: S. Sorić)

View to the central promenade in the large garden at the Gverini complex in Sali

10 Veliki vrt sklopa Gverini u Salima (foto: S. Sorić)

Large garden at the Gverini complex in Sali

stambenom katu sa središnjim prostorom sale i dvije bočne sobe. S gornjim katom komuniciralo se preko unutrašnjeg stubišta. Kuhinja je bila smještena na drugom katu, kako će kasnije posvjedočiti i procjena iste kuće. Popis predmeta u prostorijama prvog kata ukazuje da su bile namijenjene boravku vlasnika te da su bile prilično dobro opremljene potrebnim namještajem, no također i većim brojem slika i knjiga koji ukazuju na kulturne interese vlasnika Gverina Gverinija, ali i na visoku razinu ladanjskog života koja s obzirom na jednostavnu arhitekturu sklopa nije očekivana.

Popis predmeta započinje od *portega*, gdje su se nalazile tri slike bez okvira: jedna s prikazom Blažene Djevice Marije sa sv. Ivanom i sv. Nikolom, druga sa sv. Petrom i sv. Antunom te treća s likovima sv. Franje i sv. Marka. Oprema te prostorije se sastojala od jednog ormara (u kojem su se čuvale udice za parangal i boce ružine vodice: *Bozze d'acqua rosa piene*), jednog stolića s klupom za sjedenje, zatim još dvije klupe u kojima su se čuvali čavli (njih oko četiri tisuće komada) i vilice. U prostoriji su se još nalazile tri stare stolice s naslonom te jedan stari pisaći stolić od čempresovine (*scrittorrutto d'anciperso vechio*) uz koji se spominju i noževi s drškom od sedefa, dok su pod prekrivali stari tepisi. Po opremi *portega* treba zaključiti da je bila riječ o manjoj sali koja je ujedno služila i kao radna soba s obzirom da se u njoj nalazio pisaći stol te kao prijelazni prostor, hodnik između dviju velikih soba. U sjeverozapadnoj sobi koja je služila kao spavaća soba nalazile su se još četiri slike: dvije bez okvira s prikazom Gospe Loretske i Navještenja (*Nunziata*) te druge dvije u paru, s likom Otkupitelja i Djevice Marije. U prostoriji se nalazio pozlaćeni željezni krevet (*littera di ferro dorata*) te dva madraca od vune i jedna slamarica, a uz ležajeve se spominju i razne vrste pokrivača. U sobi su se zatim nalazile dvije pozlaćene škrinje od orahovine (*casse di nogara indorati*), stolić s klupom za sjedenje i dvije stolice te nužnik od orahovine (*cassetta da comodità di nogara*). Među zanimljive predmete u sobi spada jedna srebrna posuda za blagoslovljenu vodu

(*sechiol d'acqua santa d'argento*), ogledalo s crnim drvenim okvirom (*specchio con le suazze negre di legno*) te oružje. Navedene su dvije arkebuze (*Doi archibusi da roda compagni, con di sotto man straforadi*), pet njemačkih pištolja (*Pistolle tedeshe*) i jedan nož.

Druga velika soba na prvom katu nalazila se na jugoistoku. Čini se da je bila riječ o nekoj vrsti dnevnog boravka jer su ležajevi koji su u njoj nabrojani u dokumentu prekriveni (spominje se jedan zeleni krevet s madracima i slamarica), a soba je bila opremljena ormarom, stolićem, bijelom škrinjom (u kojoj su se nalazile stvari koje su pripadale Ivanu, a zapisane su bile u njegovoj knjižici) i nužnikom. Za osvjetljavanje sobe služila su dva svijećnjaka i jedna uljanica. U sobi su se zatim nalazile dvije slike: jedna bez okvira s prikazom sv. Šimuna, a druga, manja, s prikazom Raspela, stajala je na stolu. U zanimljive dijelove inventara sobe spadaju zidni sat sa zvonom (*rologgio con la campana da muro*), novi kišobran (*ombrella di corno rovo noua*) i četrdeset i osam štampanih knjiga, malih i velikih (*Libri diversi stampati tra grandi e piccoli*). Nažalost, u inventaru nije navedeno o kojim je knjigama zapravo riječ. U sobi se također držalo oružje, pa su tako nabrojena dva karabina, pet arkebuza, jedna sablja (*simittarra*) i dva mala pištolja (*terzetti*). Ukupan broj od devet slika, četrdeset i osam knjiga na prvom katu te dijelovi namještaja kao što su pozlaćeni krevet i škrinje, pisaći stol, sat i zrcalo svjedoče o zaista udobno i dobro opremljenim stambenim prostorima koji s jedne strane odražavaju bogatstvo vlasnika, a s druge ukazuju na istaknutu ladanjsku komponentu sklopa.¹² Svakako je zanimljiv i broj i raznovrsnost oružja u stambenim prostorijama (ukupno šesnaest komada vatrenog oružja te sablja i nož) koji upućuje na potrebu za obranom od pljačkaša s mora. Naime, upravo je bogato ribarsko mjesto Sali bilo jedno od češćih meta gusara te su mnoge kuće bile utvrđene, a stanovnici su bili podigli i jednu manju utvrdu.¹³

Na katu iznad soba, odnosno na drugom katu, nisu označene zasebne prostorije, a popis predmeta odražava smještaj za posluhu s posteljama i slamaricom te prostor koji je služio kao skladište sa škrinjama u kojima se čuvala hrana (grah, žito i kukuruz). Među brojnim i raznovrsnim posudama za posluživanje jela ističe se cijeli set od majolike koji uključuje i tri bokala (*bucali di magiolica*) te soljenku (*saliera di magiolica*). Spominju se zatim različiti instrumenti za mjerenje težine i jedna vaga s dva načina mjerenja, zadarskim i mletačkim (*balanza zarattina e venetiana grossa*). Na tom katu držali su se brojni pokrivači, posteljina i zavjese te dvije grijalice (*rifrescadora di rame; fogheretta piccola di rame*). Na tom katu nalazio se također jedan nužnik, a u ormaru pod stubištem nalazilo se stotinjak željeznih predmeta. U potkrovlju koje slijedi u popisu inventara držale su se najrazličitije stvari, poput posuda za cvijeće (*zara granda d'un mozzo; piter di pietra grande*), konopa, pluta i svinjeće kože. U kuhinji koja se nalazila na drugom katu popisane su uobičajene posude i pribor za pripremu jela te oprema ognjišta poput gradela i lanaca koji drže posudu nad vatrom.

Među značajnijim podacima koje nalazimo u inventaru popis je stvari koje su se nalazile u kuli (*castello*), koji svjedoči da je osim obrambene imala i stambenu namjenu. Kula je naime bila unutrašnjim komunikacijama povezana sa stambenim katom te su se stanovnici mogli lako skloniti u vrijeme opasnosti. Redom je naveden inventar prostorija počevši od prvog kata. U prostoriji na prvom katu nalazile su se tri škrinje, jedna arkebuza, nekoliko krpa i crvenih stolnjaka te mala i stara slika Djevice Marije s pozlaćenim okvirom (*Un quadro della Beata Vergine piccolo con suazze indorate vecchio*). Na drugom katu nalazila se još jedna slika s prikazom Djevice Marije u pozlaćenom okviru, zatim stara postelja od orahovine načinjena *alla antiga*, noćni ormarić (*buffetto di nogara*), stari nužnik i dvije stare škrinje. Na trećem katu bila je još jedna stara postelja, šesnaest mušketa i velika posuda od olova. Na posljednjem katu kule čuvao se puščani prah i katranizirana stupa (*Stoppa catramada lb. cinquanta*). Prema popisu predmeta, drugi kat je imao i stambenu namjenu s dobro opremljenom sobom, a treći i četvrti obrambenu, s većim brojem oružja koji podrazumijeva da su kaštel kao sklonište koristili i stanovnici Sali te sa stupom koja se običavala zapaljena bacati s vrha kule.

Slijedi inventar konoba i magazina koji su se nalazili u prizemlju kuće (*canava da sirocho, canava da maistro, magazen da siroco sotto la casa*). Popis raznih posuda različitih zapremina i namjene (bačve, urne, karatili, mašteli), zatim dva mlina za grožđe i jedan za masline te parangali i druga ribarska oprema upućuju na gospodarske djelatnosti kao što je pravljenje vina i ulja te ribarstvo.

Rijetkost su i inventari tadašnjih kapela uz ladanjske sklopove, pa tako inventar kapele sv. Nikole ukazuje da su bile opremljene na način uobičajen za sakralne prostore, no, naravno, skromnije u skladu s njihovim dimenzijama. U kapeli su se tako nalazili oltar i četiri klecala te dvije klupe (*Quatro banche d'inginchiarsi et doi da sentar intuito*). Navedena je uobičajena oprema oltara s različitim stolnjacima i antependijima, zatim dva svijećnjaka i četiri vaze od

majolike te stvari potrebne za bogoslužje poput srebrnog kaleža s pliticom (*calize d'argento con la sua puatena*), misne odjeće i dva misala, od kojih je jedan na latinskom, a drugi na glagoljici (*Un missal illirico et uno lattin intuito*).

Posljednji dio inventara Gverina Gverinija posebno je zanimljiv jer ukazuje na bogatstvo i glavnu privrednu granu na zadarskim otocima – ribarstvo, odnosno lov srdela koji je u prvoj polovici 16. stoljeća bio patentiran u Salima i od kojeg se obogatio niz novopridošlih talijanskih trgovaca među koje je spadala i obitelj Gverini. Popisan je inventar novog mlina i jednog magazina u Salima gdje su se nalazile različite mreže i ribarska oprema. U inventaru se navode i brodovi koji su pripadali Gverinu, vjerojatno vezani u saljskoj luci, poput griparice, peotte, jedne velike bracere i dvije male za koje je izričito navedeno da služe za kuću, odnosno za osobne potrebe vlasnika, te druge bracere s opremom namijenjenom ribolovu. Navedena je zatim stoka u vlasništvu Gverina (stada stoke s 250 ovaca i 240 koza) te životinje u staji, gdje su se držale svinje, ali i jedan konj crvene boje. Slijedi popis nekog namještaja i stvari koje su se vjerojatno nalazile oko kuće ili u drugim Gverinijevim kućama u Salima. Među njima je najzanimljiviji podatak o čak 208 obrađenih komada korčulanskog kamena za pilastre (*Sassi da pilastri squadradi da Corzula pezzi 208*). Riječ je vjerojatno o kamenju namijenjenom za nosače pergole u velikom novom vrtu, jer su to jedini *pilastri* koji se spominju u kasnijoj procjeni.

Popis gospodarskih zgrada koje je posjedovao Gverini u Salima zaista je impresivan i uključuje stan i staje za pastira koje su se nalazile južno od ladanjskog sklopa, zatim kuće specijalizirane za različite ribarske poslove, poput kuće koja je služila za smještaj vlasnicima trata, zatim kuća namijenjena bojanju mreža, uz tu kuću nalazile su se dvije katnice, jedna je služila za stan bačvarima, a druga kalafatima. Spominju se zatim dvije kuće s mlinovima za masline i jedna koja je služila za držanje mreža. Osim onih u Salima, u ribarskoj bazi na Piškero Gverini je posjedovao tri kuće i jedan kaštel na tri kata. Jedna od tih kuća se naziva velikom, a jedna je imala dvorište i vrt. Riječ je o gospodarskim zgradama koje su mogle poslužiti i za kratak boravak u vrijeme nadgledanja poslova s ribom koja se tamo dovozila radi oprezivanja.¹⁴

Ladanjsko-gospodarski sklop u Salima, čiji inventar opremom jasno ukazuje na ladanjsku komponentu stambenih prostora, predstavljao je u biti dio velikog gospodarskog pogona temeljenog na ribarstvu, a upravo je bogatstvo stečeno bavljenjem ribarstvom omogućilo kasniju obnovu cijeloga sklopa s dogradnjom druge ladanjske kuće i velikim vrtom.

Iznimno pouzdano svjedočanstvo o izgledu sklopa nakon pregradnje i nadogradnje predstavlja procjena iz 1696. godine, koja uključuje detaljan popis svih nekretnina (s procijenjenom novčanom vrijednosti) odnosno nepokretnih dijelova kuća, dvorišta i vrtova, od nosivih i pregradnih zidova, zidnih ormara, drvenine u kući preko popločenja, ogradnih zidova i portala (Prilog 2). Pojedinačno su procijenjene dvije kuće: starija kuća (jugoistočna) kojoj je pripadala kula (koja se u dokumentu naziva *castello*), dvorište, baraka i vrt te druga, novija kuća kojoj je pripadao dio velikog vrta, dok se kapela u dokumentu ne spominje. Imovina pokojnog

Gverina Gverinija bila je u međuvremenu razdijeljena među nasljednicima te je cijeli sklop podijeljen po sredini na način da je jedan dio predstavljala starija kuća s jugoistočnim dijelom velikog vrta, a drugi dio nova kuća s pripadajućim sjeverozapadnim dijelom vrta.

Procjena starije kuće donosi stanje građevine prije njezine pregradnje u zadnjim desetljećima 17. stoljeća. Na pročelju okrenutom moru spominju se tri prozorske osi dvokatne kuće s jednim vratima konobe u prizemlju, dok današnja zgrada ima četiri prozorske osi i balkon na prvom katu koji se ne spominje u procjeni. Cijela kuća je bila ožbukana, pokrivena kupama i opremljena drvenim kopcima na prozorima. Bočni zid kuće bio je otvoren jednom prozorskom osi i imao je dvoja vrata, jedna u prizemlju i jedna na katu, a spominje se i dimnjak kamina odnosno ognjišta kuhinje na drugom katu (*Il camin cioè nappa (...) et fogoler nel detto muro*). Fasada kuće prema dvorištu bila je podijeljena zgradom kule i na njoj su se nalazila dvoja ulazna vrata u prizemlju i jedna na drugom katu, do kojih je vodilo kameno stubište iz dvorišta (*Le pietre bianche di una porta nel terzo soler in zima la scala di pietra da garbin*), a koje se nije sačuvalo. Spominje se zatim središnji kameni pregradni zid u kojem se nalazila škafa (*scafa di pietra nel detto muro*), a u južnom kutu se nalazio umivaonik od opeke s kamenim konzolama i pokrovom (*cadin di pietra cotta al canton da siroco con li sui modioni di pietra et piancha di pietra con il coperto*). Navedeni dijelovi kamenog namještaja jedino su svjedočanstvo o njima jer se nisu sačuvali. Spominju se zatim kamena popločenja konoba i podzemno skladište u konobi. Navodi se jedan kameni nosač pod podom prvog i drugog kata te drveno stubište unutar kuće. Na krovu kuće nalazile su se kamene piramide, a pod njim kamena gurla na konzolama. Nabrojena su zatim kamena stubišta, ono koje vodi na treći kat te ono koje vodi na prvi kat kaštela i u kuhinju, a koje je natkriveno kupama. Ovdje je vjerojatno riječ o postojećoj nadstrešnici u dvorištu koja natkriva vrata kaštela i ulazna vrata kuće. Spominje se nadalje popločenje pred kućom u luci s dvije kamene klupe. Nadalje se procjenjuje kula (*castello*) sa svoja četiri zida i unutarnjim drvenim stubištem, a spominje se i breteš nad ulaznim vratima (*Una sarazinesca di pietracotta con li sui modion et scuro sopra la porta*). Na drugom katu kule nalazio se i jedan kameni umivaonik. U prizemlju kule otvarala su se dvoja vrata prema dvorištu koja su, za razliku od ostalih vrata na kući, bila okovana željezom. U prizemlju kule nalazila se konoba u kojoj su bile smještene posude za čuvanje ulja, od kamena i od opeke, a na vanjskom zidu nalazio se jedan kameni umivaonik. Jugoistočni dio dvorišta zauzimala je velika baraka otvorena prema dvorištu, opremljena nužnikom i velikim podzemnim spremištem. Uz nju se nalazila peć sa svojom nadstrešnicom te dvije cisterne. Jednoj cisterni se prilazilo kamenim stubištem. Uz njih se nalazila posebna kućica s dvije peći sa svodovima od opeke. Dvorište su s gornje strane ukrašavale vrtne gredice (*vareze*) koje su bile ograđene zidom, do njih su vodile stepenice, a dvorište je bilo popločano kamenom. Na zidovima uz vrt nalazilo se 14 kamenih stupića pergole sa svojim kamenim bazama (*Le colone sopra le dette vareze nella parte da siroco n° 14 a L. 12 l'una con le sue vere di pietra*). U dvorištu se nalazio

i jedan kameni stolić (*La piancha di un tavolin di pietra con li sui piedi di pietra*) te kamena kruna cisterne što se odnosi na sačuvanu krunu cisterne s inicijalima Hilarija Gverinija. Tom dijelu sklopa pripadao je i veliki vrtni portal sa svojim bijelim kamenjem i vazama koje su se nalazile nad njim te s osam kamenih stuba (*Le pietre bianche del porton dell'orto con li sui vasi di pietra di sopra*). Jugoistočni dio velikog vrta imao je prema procjeni šest gređica, dvije gornje, dvije srednje i dvije donje, na zidovima su se nalazili kameni nosači pergole koji se nazivaju *pilastri*, a riječ je o djelomice sačuvanim kamenim kvadratnim nosačima u današnjem vrtu. Na gornjoj šetnici ih je bilo šesnaest (*Li pilastri di pietra sopra le dette vareze n° 16*), a na srednjoj trinaest. Zasebno se spominje popločenje šetnica u vrtu i ogradni zid vrta.

Drugi dio sklopa započinje procjenom nove kuće čiji opis odgovara sačuvanoj kući. Naime, na pročelju okrenutom moru spominje se na prvom katu balkon s konzolama, ogradom sa stupićima (*Il poziol nel detto muro con la porta di piera et piancha, modioni, pozo et colonette*) te dva kamena prozora i tri kamena prozora na katu, dok su se u prizemlju nalazili željezom okovani prozori i vrata konoba. Posebno je naglašeno da su otvori načinjeni od bijelog kamena i da je fasada ožbukana. Bočni zid je bio otvoren jednom prozorskom osi, a dvorišna fasada je bila otvorena jednim vratima i s četiri prozora, što danas nije moguće razaznati zbog dogradnje u dvorištu. U dvorištu se nalazilo i kameno stubište s drvenom ogradom. Bočni zid kuće okrenut susjednoj također je imao vrata na prvom katu, kao komunikaciju između dviju kuća. Spominje se i kamena gurla sa svojim konzolama pod krovom. Na drugom katu kuće nalazio se drveni pregradni zid te dvije velike drvene škrinje, šest malih škrinja i dvije police u zidu. Spominje se zatim stubište koje vodi na kat kuće sa svojom opremom i ormarima (*La scalla che va nel secondo soler, con il suo pozo, paredo et armeri*). Još dva ormara su bila u kući, jedan u *portegu*, a drugi u sobi. Na prvom katu se spominju dva pregradna zida s trojim vratima koja su imala drvene okvire s istaknutim vijencem i profilacijom (*Le cornize di legno con le sue fasse delle dette porte*). Nabrojanje drvenine unutar kuće posebno je značajno jer su dijelovi kuća od propadljivog materijala rijetko sačuvani. Spominje se, nadalje, popločenje kamenim pločama u konobama i popločenje ulice uz luku. Navedeni su zatim svi ogradni zidovi i kamena piramida nad ulaznim vratima kuće koja se nije sačuvala (*La piramide di pietra viva sopra il porton di casa*). S gornje strane popločanog dvorišta bile su smještene vrtne gređice, jednako kao i kod starije kuće, te su imale pergolu s osam kamenih stupića (*Le colone di pietra viva sopra le dette vareze con le sue vere di pietra n° 8*). U dvorištu se nalazio i kameni stolić. Nadalje se spominje manja zgrada pokraj crkvice koja i danas postoji. Procjenjuje se, nadalje, dio velikog vrta koji je pripadao novoj kući, s istim rasporedom gređica i šetnica, no s nešto većim brojem kamenih nosača pergole, dvadeset i četiri na gornjoj, četrnaest na srednjoj i osamnaest na donjoj.

Kao i inventar, procjena donosi brojne i vrlo detaljne podatke o izvornom izgledu sklopa, a među značajnijim spoznajama nalaze se nabrojani dijelovi kamene i drvene opreme unutrašnjosti kuća, koja se nije sačuvala, zatim oprema unutrašnjeg

dvorišta i vrta, koji su bili uređeni na renesansni način, s kamenim namještajem, s popločenjem i vrtnim gredicama nadvišenim pergolom na kamenim stupićima. Upravo je to unutrašnje dvorište pretrpjelo najviše pregradnji te se danas razaznaju samo popločane površine i prostor vrtnih gredica, no bez nekadašnje urednosti. Nadalje, veliki vrt u pozadi-

ni sklopa, zajedno s velikim lučnim portalom, predstavlja najznačajniju nadogradnju 17. stoljeća i osnažuje ladanjsku namjenu cijeloga sklopa, koja se teško razaznaje u sačuvanoj arhitekturi naglašenih obrambenih i utilitarnih odlika s tek naznačenim elementima stila u ponekom elementu arhitektonske dekoracije.

Prilog 1

Prijepis dijela inventara pokojnog Gverina Gverinija iz 1653. godine.		Doi stramazzi di lana mezi usadi	n° 2
(Državni arhiv u Zadru, Spisi zadarskih knezova Antonio Alvisi Marcello (1653.–1655.), Knj. I, fol. 26v–32v)		Un pagliarizzo	n° 1
Napomena:		Doi casse di nogara indorati	n° 2
(...): izostavljeni tekst		Una vestina di bedena nasaricina nova con la masara	n° 1
... : nečitka mjesta u izvorniku		Una detta di rassa verde quasi nova con la detta	n° 1
< >: tekst što ga je poništio pisar		Un spechio con le suazze negre di legno	n° 1
		In camara da sirocco –	
		Un quadro senza suazze con imagine di san Simonne	n° 1
		Un altro quadro più piccolo in tavola con l' imagine del Crocifisso	n° 1
[26v] (...) A Salle nella casa da stazzo:		Un rologgio con la campana da muro	n° 1
In portego		Doi carabine	n° 2
Tre quadri senza suazzi, una della Beata Vergine, san Zuanne e san Nicolò, l'altro con san Pietro e san Antonio, il terzo san Francesco e san Marco	n° ...	Un arcobuso da roda longo	n° 1
Scagni da pozzo di nogara vechi	n° ...	Doi arcobusi con azzalin	n° 2
Una bancha con ferramenta <una> dentro, cioè chiodi da tavola n° 500, pironcini n. 30, chiodi sotto mantovani lunghi cento cinquanta, chiodi ottantini tratti n° 500	n° ...	Una simittara	n° 1
In un'altra bancha chiodi da maggior n° 3 mille		Una lumietta da oglio	n° 1
Tapedi di meza vitta vechi	n° ...	Tre candelieri di latton con doi mezadori	n° 3
In un armer –		[27v] <Una littiera di legno colorida di verde usada	n° 1>
Bozze d'acqua rosa piene	n° [...	<Doi stramazzi di lana usati	n° 2>
Ami da parangal di diversse sorti	n° 8	<Un pagliarizzo	n° 1>
Un tavolin d'albeo	n° ...	Una cassella da comodità d'albeo vechia	n° 1
Una bancha da sentar	n° ...	Libri diversi stampati tra grandi e piccoli	n° 48
Cortelli di manigho di madre perle	n° ...	Doi arcobusi da stupia da zular	n° 2
Un scrittorritto d'anciperso vechio	n° ...	Una carabina et doi terzetti con azzalin	n° 1
		Una cassa bianca di talpon nella quale vi sono li drappi del signor Zuanne già nottati nel suo libro	n° 1
		Una canavetta di tavole grande senza bozze	n° 1
		Cose nell'armar di diverse sorti cca n° 228	
		Una ombrella di corno rovo noua	n° 1
		Una bacilera di peltre	n° 1
		Nel soler di sopra –	
[27r] In camara da maistro –		In un casson attaccato al muro nell qual ci sono fava luina stara	n° 2[.]
Doi quadri senza suazzi, uno della Beata Vergine di Loretto et l'altro della Nunciata	n° 2	Miggio stara	n° 3[.]
Doi altri quadri compagni, uno del Redentor et l'altro della Beata Vergine	n° 2	Una stagera venetiana grossa mezana	n° 1
Una litiera di ferro dorata da pavion	n° 1	Una stagiera piccola sutilla e grossa venetiana	n° 1
Una zoggia da pavion	n° 1	Una balanza zarattina e venetiana grossa	n° 1
Un trattorio di nogara suazado	n° 1	Doi sioni di rame	n° 2
Doi cargiege di nogara	n° 2	Una stagiera grande grossa venetiana e zarattina grossa	n° 1
Un tavolin d'albeo et una banca da sentar	n° 1	Un altro casson con dentro miglio stara	n° 22
Una cassetta da comodità di nogara	n° 1	Caldiere di rame mezane e picolle	n° 6
Doi archibusi da roda compagni, con di sotto man straforadi	n° 2	Piatti di magiolica reali	n° 6
Pistolle tedeshe cinque	n° 5	Piatti di magiolica da tavaglion	n° 75
Un cortel stilado con manigho da vogio	n° 1	Doi sottocoppe di magiolica	n° 2
Un sechiol d'acqua santa d'argento	n° 1		

Doi caini di magiolica	n° 2	Una cadena da fogo	n° 1
Tre bucali di magiolica	n° 3	Un spedo	n° 1
Una saliera di magiolica	n° 1	Doi para di trepiedi	n° 2
		Una sega vecchia	n° 1
[28r] Quatro botte di magiolica negre	n° 4	Una lumiera da mar picolla di ferro	n° 1
Una seradura mezana nova	n° 1	Doi bolli da fogo grandi	n° 2
Segalla stara	n° 1½	In castello nel primo soler	
Una pezza di gavnare nove	n° 1	Un quadro della Beata Vergine piccolo con suazze	
Una rinfrescadora di rame	n° 1	indorate vecchia	n° 1
Resti d'inverno di podal	n° 13	Un arcobuso da roda venetiana	n° 1
Una fogheretta piccola di rame	n° 1	Doi armadiste	n° 2
Lavor di rede da sardelle e menolle lb. 107 veneziane grosse	lb. 107	[29r] Una cassa di nogara schietta usada <vode>	n° 1
Canavo di peno cioè piccolo lb. 56 ...	n° 56	Un casson di talpon vecchio	n° 1
Un fornimento di corridori di sotto vento per il portigo da basso	n° 1	Tavaglioli rossi	n° 11
Un altro fornimento di corridori per la camara da maistro con un pezzo d'avantaggio	n° 1	Canavazze piccole cinque et una grande in tutto	n° 6
Una coltra imbobida di bombaso ordinario usada	n° 1	Una cassa bianca d'albeo vecchia	n° 1
Una schiavina bianca usada	n° 1	– Nel 2 ^{do} soler –	
Doi stramazzi di lana usati	n° 2	Un quadro della Beata Vergine con san Filippo con le suaze indorate	n° 1
Un pagiarizzo	n° 1	Una lettiera di nogara alla antiga vecchia	n° 1
Una filzada di lana vecchia	n° 1	Un buffetto di nogara	n° 1
Un felce da bava di fustagno zallo e bianchin con le sue fodre di tella bianca con merli et soi ...	n° 1	Doi pezzi do corridoro vechi	n° 2
Doi cavazzali	n° 2	Quatro pezzi di spaliera vechi di lana	n° 4
Cerchi di filo di ferro mezan	n° 8	Doi casse di talpon vecchie vode	n° 2
Un paro di cavaletti da letto con le sue tavole	n° 1	Una casetta di comodità d'albeo vecchia	n° 1
Un paro di forni da buffetto	n° 1	Nel 3 ^o soler	
Una scattolla con solfere pesto di ...	n° 15	Una lettiera di nogara vecchia	n° 1
Una cassetta di comodità vecchia d'albeo	n° 1	Moschettoni da cavaletto	n° 8
Un caratillo novo con dentro stara doi di formento in cento	n° 1	Moschetti da forzzina compresi quelli dalle Peschere	n° 3
Tre mogiazzi novi	n° 3	Moschetti da sorpa alla barbarisca	n° 5
In un armer sotto le scalle		Un lambicho mezan di piumbo	n° 1
Feramenta vecchia diversa cca cento di pezzo	n° 100	Nel 4 ^o soler	
		Una mezariola di polvere	n° 1
		Stoppa catramada lb. cinquanta	n° 50
		Un mogiazzo novo dentrovi[a] un sbir di formen- tenton	n° 1
[28v]	In soffitta	In canava da sirocho –	
Caldiere grande di rame	n° 4	(...)	
Suvro lb. cinquanta di peso	n° 50		
Una zara granda d'un mozzo	n° 1	[29v]	
Un piter grande di ternita di un mozzo	n° 1	(...)	
Un piter di pietra grande	n° 1	In canava da maistro –	
Una pelle di manzo	n° 1	(...)	
Corde di stopazzo lb. cinquanta in cento	n° 50	In magazen da siroco sotto la casa –	
Un paro di cavedoni di ferro	n° 1	(...)	
Un paranchetto	n° 1	In chiesa	
Bariletti d'inchio novi n°12 piccoli e gran dotti venti quatro in tutto	n° 36	Un calize d'argento con la sua puatena	n° 1
– In cusina –		Doi pari di corporali	n° 2
Una stagnada alla galiotta di ternita di sechi tre	n° 1	Doi borsse di corporali, un verde e l'atra rossa	n° 2
Un'altra detta più piccola col suo ...	n° 1	Velli da calice doi bianchi et un verde	n° 3
Una caldiera di un s[e]chio e mezzo	n° 1	Purificatori	n° 8
Un'altra detta più piccola	n° 1		
Una stagnada di rame	n° 1	[30r]	
Doi calderette piccole	n° 2	Fazoletti di lavabo	n° 5
Doi fersore di ferro, una grande e una piccola	n° 2	Camisi doi vechi et uno poco usado in tutto	n° e
Grad[e]lle tre piccole	n° 3	Amitti	n° 3
		Cingoli uno	n° 1

Tavagie da altar doi con merli	n° 2	[32v] Item in detto luoco un castello in tre soleri (...)
Dette picolle da metter sotto la prima tracaggia	n° 3	Item una casa in detto luoco in soler, le tavole del quale non vi sono, col suo cortivo circondato di maziera (...)
Una pianetta di ferandina di diversi collori	n° 1	Item una casa in detto luoco per siroco della sopradetta già in soler et hora senza travi e tavole del soler con la sua corte, cisterna et horto (...)
Una detta di damasco rosso vechia	n° 1	
Una detta di bedena paunazza vechia	n° 1	
Un fontialtar di ferandina di diversi collori	n° 1	
Un detto di damasco rosso vechio	n° 1	
Una coltrina d'altar di tella turchina	n° 1	
Un paro di candilieri di latton	n° 1	
Una lampada et un tribolo di laton	n° 2	Prilog 2
Quattro banche d'inginocchiarsi et doi da sentar in tutto	n° 6	Procjena kuća pokojnog Gverina Gverinija u Salima iz 1696. godine.
Un missal illirico et uno latin in tutto	n° 2	(Državni arhiv u Zadru, Spisi obitelji Petricioli, Kut. 1/2, Fasc. 6, fol. 10–14v)
Doi vasetti di magiolicha et doi altri negri diferenti in tutto	n° 4	
Nel molin niovo – (...)		[10v] A dì 15 giugno 1696.
[30r] Nel magazen...(?) (...)		Stima fatta da noi maestri cioè maestro Giacomo Brusigini et maestro Mattio Zanotti della casa grande del qondam Guerini a Sale vicin al porto, nella parte di siroco cioè dalla porta maistra sino al canton della casa da siroco, con il castello, corte, baracha, orto et altro.
[31r] Sassi da pilastri squadrati da Corzula pezzi 204 (...)		Et prima la muraglia da bora verso il porto sono passa n° 51 batendo le vodeze di porta et balconi a L. 16 il passo L. 162. La carta di fora del detto muro val L. 30.
[31v] (...) Case a Sale – Prima una casa da statio posta nel porto di Sale dalla parte di garbin in doi soleri con cortivo et castello, horto, chiesa, baracha, doi forni, con doi conserve di aqua, per il fondi della qual casa et horto et ogni altro loco di detta casa si paga di livello L. 2=4 all'anno alli di heredi delo condam signor Marco Begna. 2 ^{da} un seraglio di muro in calcina con due tezzoni da tener animali, legniami et altro, con dentro una casetta per un pastor, contiguo detto seraglio dalla parte di sirocho alla sopradetta casa da stacio, per il fondi del quale si paga L. 1=4 di livello alli sopraddetti heredi Begna. 3 ^a una casa in soler posta nel medesimo porto verso tramontana nella quale si tengono barilli e legniami di diverse sorti e serve per comodo delli patroni delle tratte (...) 4 ^a una casa in detto loco contigua da bora alla sopradetta in soler, dove sono fornaze da tenzer le tratte (...) 5 ^a una casa in soler in detto loco contigua da bora alla sopradetta nella quale stanno li botteri (...)		Le pietre bianche di una porta di caneva nel detto muro L. 6. (...) Le pietre bianche di tre feriate in caneva nel detto muro L. 26. (...) Le pietre bianche di tre balconi et doi balconcini piccoli nel primo soler val L. 75. (...) Le pietre bianche di tre balconi nella detta muraglia da bora nel secondo soler val L. 36. (...) Le pietre bianche di tre balconi nella detta fazada di bora nel terzo soler val L. 66. (...) Il muro verso maistro sono passa n° 14 e meza batendo le vodeze a L. 16 il passo val L. 232. (...) Le pietre bianche di una porta in caneva nel detto muro da maistro val L. 30. (...) Le pietre bianche di una porta nel primo soler nel detto L. 16.
[32r] (...) Una casa in soler posta in detto loco contigua da siroco alla sopradetta et suol servir per stantia alli calaffati (...) Una casa posta in soler posta in detto luoco sotto la qual vi è un molin d'oglio (...) Una casa contigua da borra alla sopradetta in doi solari dove si sogliono tenir le rede (...) Una casa contigua da sirocco alla sopradetta sotto la quale è un molino da oglio novo (...) Case poste alle peschere di Zara – Una casa grande in un soler con magazzeni e pille da salamura posta alle peschere di Zara vicin all' mar, confina da tutti le parti strada pubblica (...)		[10v] Le pietre bianche di un balcon nel terzo soler da maistro val L. 22. (...) Il camin cioè nappa (...) et fogoler nel detto muro L. 22. Le pietre bianche di un balcon in soffitta da maistro L. 10. (...) Il muro da garbin sino al muro del castello et dal castel sino al canton da siroco sono passa n° 29 e meza batendo le vodeze a L. 16. il passo val L. 472 La carta di fora del detto muro val L. 12. Le pietre bianche di doi porte nel primo soler da garbin nel detto muro val L. 36. (...)

Le pietre bianche di una porta nel terzo soler in zima la scala di pietra da garbin val L. 25.
 Le pietre bianche di tre balconi et un piccolo da garbin cioè nel primo, secondo et terzo soler val L. 60.
 (...)
 Il muro da siroco con il frontal sono passa n° 14 e mezo batendo le vodeze a L. 16 il passo val L. 232.
 Le pietre bianche di quatro balconi nella detta mura da siroco val L. 42.
 (...)
 Il muro di tramezo di mezo sino al terzo soler sono passa n° 12 e mezo a L. 16 il passo val L. 200.
 La scafa di pietra nel detto muro val L. 10.
 Un cadin di pietra cotta al canton da siroco con li sui modioni di pietra et piancha di pietra con il coperto L. 100.
 Il salizo di sasi nelle doi caneve val L. 80.
 Una scosagna sotto terra nella detta caneva val L. 18.
 Travi et tavole del primo soler val L. 80.
 Un pilastro sotto il primo et secondo soler di pietra L. 13.
 La scala che va nel secondo soler et paredo di tavole L. 18.
 Travi et tavole del secondo soler val L. 80.
 Travi et tavole del terzo soler val L. 400.
 Travi et tavole del coperto soler val L. 280

[11r] Li copi sopra il detto coperto n° 3900 a L. 6 il cento val L. 234.
 La piramide di pietra sopra il detto coperto val L. 8.
 La gorna atorno la detta casa piedi n° 100 a L. 1=15 il piede val L. 175.
 Modioni sotto la detta gorna n° 86 a L. una L. 86.
 La scala di pietra che va nel terzo soler val L. 130.
 La scala di pietra che va nel primo soler nel castel et in cusina val L. 45.
 Il coperto di coppi sopra la detta scala et con il suo pozo val L. 20.
 La carta atorno li muri nel terzo soler val L. 14.
 La carta nel secondo soler cioè in cusina val L. 12.
 Il salizo di fora verso bora in strada et avanti la porta con doi tochi di pietra da sentar val L. 35.
 Li quatro muri del castello sono passa n° 136 a L. 16 il passo battendo le vodeze L. 2176.
 Le pietre bianche di porte et balconi del castello di quatro parte val L. 170.
 (...)
 Travi et tavole del coperto del castello val L. 77.
 Li copi sopra il detto n° 1900 L. 90.
 Travi et tavole del quarto soler di sopra val L. 54.
 La scala del detto soler con il pozo et paredo di tavole L. 18.
 Una sarazinesca di pietracotta con li suoi modion et scuro sopra la porta L. 20.
 (...)
 Travi et tavole del terzo soler val L. 54
 La scalla del terzo soler con il paredo, porta et pozo val L. 18.
 Un lavelo di pietra nel secondo soler val L. 10.
 Travi et tavole del secondo soler val L.54.
 La scala che va nel secondo soler con il suo paredo et doi porte val L. 34.
 Il scuro di una porta verso il cortivo nel primo soler inlamada di fero con la feramenta val L. 90.

[11v] Il scuro di una porta nel primo soler sotto la scala inlamada di fero con la sua feramenta val L. 35.
 La scala di legno che va in caneva delle pille del'oglio L. 6.
 Travi et tavole del primo soler val L. 52.
 Tre conserve di pietracotta per tenir oglio in caneva sotto castello val L. 250.
 Le pille di pietra viva nella detta caneva sono sechi n° a L. 2=10 il sechio val L.
 Un lavello di pietra atacato al muro del castello in corte da maistro val L. 12.
 La piramide di pietra sopra il coperto del castello L. 15.
 Il muro della baracha da siroco sono passa n° 21 a L. 16 il passo val L. 336.
 Il muro in frontal della baracha da garbin passa doi a L. 16 il passo val L. 32.
 (...)
 Pilastri di pietra alti sino al coperto n° 6 val L. 86.
 Pilastri di pietra sino al soler della detta n° 8 val L. 90.
 La conserva sotto terra per la salmora nella detta L. 140.
 Li muri di meza pieracotta del necesario sotto la detta L. 20.
 Li muri atacati alla baracha da garbin di meza piera cotta val L. 80.
 La scala da garbin che va nel soler con un tocho di muro val L. 16.
 (...)
 Un tocho di coperto sopra il fornol con li suoi copi L. 16.

[12r] Le doi conserve di aqua dolce con sui muri di pieracotta et muri di piera viva val L. 500.
 Un tocho di muro con la sua porta et scalla di pietra che va alla conserva di aqua con il scuro della porta et feramenta val L. 50.
 Li muri della casetta sopra li doi forni passa n° 6 a L. 15 il passo val L. 90.
 Le pietre bianche di doi balconi nelli detti muri L. 27.
 (...)
 Li forni n° doi con li suoi muri di piera et volti di pieracotta val L. 350.
 Li muri delle vareze in cortivo val L. 60.
 Li scalini atorno le dette vareze et strada della porta sino al porton del'orto val L. 45.
 Il salizo atorno le dette vareze et cortivo cioè dalla strada della porta sino alla baracha val L. 60.
 Le colone sopra le dette vareze nella parte da siroco n° 14 a L. 12 l'una con le sue vere di pietra L. 168.
 La piancha di un tavolin di pietra con li suoi piedi di pietra val L. 14.
 Il pozo di aqua dolce in cortivo con la vera di piera L. 600.
 Le pietre bianche del porton del'orto con li suoi vasi di pietra di sopra val L. 80.
 (...)
 La scala di pietra dentro il porton che va in orto scalini n° 8 val L. 60.
 Li muri del'orto cioè della strada del porton sino alla mura da siroco, cioè da tre parte, bora siroco et garbin, sono passa n° 74 a L. 14 il passo val L. 1036.
 Le pietre bianche di una porta da siroco con il suo scuro et feramenta val L. 23.
 Li muri delle <vreze> vareze atacati alli muri del'orto L. 36.

- Li muri delle doi vareze di sopra da siroco della strada del porton val L. 120.
 Li pilastri di pietra sopra le dette vareze n° 16 val L. 110.
 Le doi vareze di mezo cole atacate di sotto val L. 190.
 Li pilastri di pietra sopra le dette vareze n°13 val L. 85.
 Le doi vareze di sotto cioè da siroco val L. 120.
 Li pilastri di pietra sopra le dette vareze con altri tochi di pilastri in terra val L. 116.
 Il salizo della strada del porton con li sui scalini in orto L. 65.
 Li salizi atorno le dette vareze cioè dalla parte da siroco con li sui scalini val L. 135.
 La pietra bianca delle porte maistre di detta casa in strada con un tocho di muro di sopra val L. 70.
- [13r] A di 15 giugno 1696.
 Stima fatta da noi maestri cioè maestro Giacomo Brusigini et maestro Mattio Zanotti della casa grande delle (!) qondam Guerini a Salle vicini al porto nella parte da maistro.
 Et prima la muraglia da bora verso il porto sono passa n° 33 e meza batendo le vodeze di porte et balconi a L. 16 il passo val L. 536.
 La carta di fora nel detto muro val L. 50.
 Le tre feriate di fero in caneva nel detto muro L. 20.
 Le dette pietre bianche delle feriate val L. 40.
 Li scuri con lo suo feramenta delle dette feriate L. 10.
 Il poziol nel detto muro con la porta di piera et piancha, modioni, pozo et colonette val L. 170.
 (...)
 Le pietre bianche di doi balconi nel primo soler da bora L. 64.
 (...)
 Le pietre bianche di tre balconi nel secondo soler nel detto muro da bora val L. 58.
 (...)
 Il muro da maistro sono passa n° 15 batendo le vodeze di balconi a L. 16 il passo val L. 240.
 (...)
 Le pietre bianche di doi balconi nel detto muro con un balconcin in soffitta da maistro val L. 73.
 (...)
 [13v]
 (...)
 Il muro da garbin verso il cortivo sono passa n° 31 batendo le vodeze di porte et balconi a L. 16 il passo val L. 496.
 (...)
 Le pietre bianche di una porta nel primo soler da garbin L. 35.
 (...)
 Le pietre bianche di quatro balconi nel detto muro da garbin cioè nel primo et secondo soler val L. 84.
 (...)
 Li doi feriate di ferro nel caneva da garbin val L. 14.
 La scala di pietra nel primo soler in corte val L. 35.
 Il pozo di legno con la sua feramenta L. 18.
 Il muro da siroco nel'entrata della porta sono passa n° 14 a L. 16 il passo batendo le vodeze di porte et balconi val L. 224.
 (...)
 Le pietre bianche di una porta in caneva nel detto muro L. 16.
 (...)
 Le pietre bianche di una porta nel primo soler <da garbin> nel detto muro da siroco val L. 20.
- (...)
 Le pietre bianche di un balcon nel secondo soler da siroco L. 18.
 (...)
 Le pietre bianche di un balconcin in soffitta da sirocco L. 10.
 (...)
 Le gorne di pietra cioè da bora siroco et da garbin sono piedi n° 98 a L. 2 il piè val L. 196.
 (...)
 [14r] Li modioni di pietra sotto la detta gorna n° 93 a L. una val L. 93.
 Il tramezo di tavole nel secondo soler val L. 22.
 Doi cassoni grandi nel secondo soler di tavole val L. 24.
 Sei cassoni piccoli nel detto loco val L. 30.
 Doi scanzie al muro val L. 7.
 La scalla che va nel secondo soler, con il suo pozo, paredo et armeri val L. 55.
 Dui armeri, uno in portego et uno in camera val L. 28.
 (...)
 Li doi tramezi di moneghini nel primo soler val L. 120.
 Li scuri di tre porte con la sua feramenta di detti moneghini L. 90.
 Le cornize di legno con le sue fasse delle dette porte L. 20.
 (...)
 Il salizo di lastre in caneva val L. 26.
 (...)
 Il muro atorno la strada verso il porto val L. 100.
 Il salizo della detta strada val con il sentar di pietra L. 20.
 Il muro della caponera avanti la casa val L. 50.
 Il muro verso strada da maistro atacato alla chiesa sono passa n° 14 a L. 14 il passo val L. 196.
 La piramide di pietra viva sopra il porton di casa val L. 30.
 Le vareze di muro in cortivo con il salizo di lastre cioè dalla strada della porta sino al muro da maistro L. 100.
 Le colone di pietra viva sopra le dette vareze con le sue vere di pietra n° 8 a L. 12 l'una val L. 96.
 Altre colone in pezi nel detto cortivo val L. 14.
 Un tavolin di pietra val L. 10.
 Li muri di una casetta atacata alla chiesa sono passa n° 33 a L. 15 il passo val L. 495.
 Le pietre bianche di doi porte della detta casetta L. 14.
 (...)
 La scala di pietra della detta casetta val L. 24.
 Il muro del'orto cioè dal porton sino alla casetta sono passa n° 10 a L. 14 il passo val L. 140.
 Il salizzo in cortivo di lastre sino alla strada del porton val L. 35.
 (...)
- [14] Li muri del'orto di fora cioè dalla parte da maistro, bora et garbin sino alla strada del porton del orto sono passa n° 96 a L.14 il passo val L. 1344.
 Li muri delle vareze vicini alli muri del'orto cioè bora, maistro et garbin val L. 150.
 Li muri delle tre vareze di sopra verso garbin sino alla strada del porton da maistro val L. 180.
 Li pilastri delle dette tre vareze n° 24 val L. 146.
 Le tre vareze di mezo con le altre piccole atacate di sotto L. 286.

Li pilastri di pietra sopra le dette tre vareze n° 14 L. 74.
Le tre vareze di sotto sino al porton da maistro cioè i muri
L. 180.

Li pilastri di pietra sopra le dette vareze n° 18 val L. 100.
Il salizo delle strade del'orto da maistro con li sui scalini,
dal'orto da maistro sino alla strada del porton, val L. 250.

Bilješke

- 1
ĆIRIL METOD IVEKOVIĆ, Dugi otok i Kornat, u: *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, knjiga 235 (1928.), 264–265.
- 2
AMOS RUBE FILIPI, Senjski Uskoci i zadarsko otočje, u: *Pomorski zbornik*, 2 (1964.), 619; ISTI, Saljske crkve i kratka povijest Sali, u: *Župa Sali: o 400. obljetnici dogradnje župne crkve svete Marije: 1581–1981.*, (ur.) Nedo Grbin, Srećko Frka-Petešić, Župni ured, Sali, 1981., 47–54; ISTI, Otok Lavdara, u: *Geoadrija*, 6 (2001.), 128–134.
- 3
IVO PETRICIOLI, Renesansna tvrđava; Vrijeme baroka, u: *Zadar pod mletačkom upravom 1409–1797*, (ur.) T. Raukar i dr., Zadar, 1987., 292, 550.
- 4
MARIJA STAGLIČIĆ, Svjetovno graditeljstvo od 16. do 18. stoljeća na Dugom otoku, u: *Zadarska smotra XLII* (1993.) 1–2, 203–220.
- 5
AMOS RUBE FILIPI (bilj. 1., 1981.), 52.
- 6
AMOS RUBE FILIPI (bilj. 1., 2001.), 137.
- 7
Hilarije Gverini je pokopan u franjevačkom samostanu u Zadru. Sačuvana je nadgrobna ploča s natpisom koji je godine 1638. dao napraviti njegov sin Gverin: Hilario Gvarino / Patri Carissimo / Gvarinvs Filivvs / Sepulcrvm Instavravit / Sibi.Ac.Posteris / I.S / Contitvit / A.D.MDCXXXVIII (GIUSEPPE SABALICH, Guida archeologica di Zara, Zadar, 1897., 14). Hilarije Gverini je posjedovao i veliku kuću u Zadru na kojoj je bio istaknut natpis s njegovim imenom i godinom 1632. (ISTO, 483).
- 8
MARIJA STAGLIČIĆ (bilj. 1.), 203–210.
- 9
Taj portal je M. Stagličić pripisala prvoj fazi izgradnje sklopa s kraja 16. stoljeća (MARIJA STAGLIČIĆ /bilj.1./, 203–210), no veliki portal je zasigurno vezan uz veliku baroknu pregradnju sklopa koju je inicirao Gverin Gverini, a koja je uslijedila nakon godine 1641. postavljene na njegovoj novoj kući.
- 10
Zbog dužine dokumenta nije donesen cjeloviti prijepis inventara, već samo oni dijelovi koji su relevantni za ovaj rad. Inventar naime uključuje popis kuća i njihove opreme u Zadru te brojne kuće Gverinijevih kolona u Salima, kao i podatke o stoci, brodovima te brojnim predmetima smještenim u različitim magazinima i mlinovima u Salima.
- 11
Portego kao naziv za središnju sobu prvoga kata kuće susreće se u Veneciji, pri čemu je obično riječ o velikom prostoru primaće sobe ili salona koji ponekad ima formu slova L. No kod skromnih ladanjskih kuća zadarskog područja, kao i u stambenoj arhitekturi Zadra, *portego* je većinom označavao glavnu primaću prostoriju koja je, ovisno o veličini kuće, mogla biti manja i veća, a ponekad samo nešto šira od hodnika (ENRICO ROSAMANI, Vocabolario Giuliano dei dialetti parlati nella venezia Giulia, in Istria, in Dalmazia, a Grado e nel Molfanconense, Trieste, 1999., 820).
- 12
Oprema stambenih prostora Gverinijeve ladanjske kuće nije ni malo lošija od inventara tadašnjih gradskih kuća koje je objavila N. Bezić Božanić (NEVENKA BEZIĆ BOŽANIĆ, Prilog poznavanju zadarske kuće u 17. stoljeću, u: *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, Petriciolijev zbornik II.*, 36 /1996./, 273–288.), a u odnosu na, primjerice, rijetke objavljene inventare ladanjskih kuća u Dalmaciji, poput kuća obitelji Anđelinović na Hvaru iz 18. stoljeća, pokazuje i određenu raskoš (AMBROZ TUDOR, Inventar ladanjskih kuća Anđelinovića na Hvaru iz 1777. godine, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 22 /1998./, 83–95).
- 13
AMOS RUBE FILIPI (bilj. 1., 1964.), 619.
- 14
AMOS RUBE FILIPI, Ribarsko naselje Piškera na kornatskom otočju Jadri, u: *Pomorski zbornik*, 6 (1968.), 971–1002.

Summary

Sofija Sorić

The Inventory and the Assessment of 17th-Century Summerhouses Owned by the Gverini family in Sali on Dugi Otok

The Gverini *castellum* in Sali on Dugi Otok is among the rare examples of well-preserved villas with economy buildings from the 16th and 17th centuries in the Zadar archipelago. However, similar to many other summerhouse complexes, the original arrangement of the interior, furnishing, and open spaces such as courtyards and gardens have been altered with time. Therefore, the inventory of the older house, the *castellum*, and the chapel from 1653 and the assessment of whole complex with two houses, *castellum* and garden from 1696 are valuable sources of data about their original appearance and may contribute to a better understanding of the villa culture in the Zadar region. The Gverini *castellum* was constructed in the second half of the 16th century as a fortified villa with economy buildings, a tower, and a chapel within defence walls. During the 17th century, another summerhouse was built, as well as a large garden with a monumental gate behind the complex. The inventory of rooms in the older villa indicates a functional arrangement of space, divided into the economy rooms, such as wine cellars, on the ground level, and the living quarters on the first floor, while the second floor housed the servants and the kitchen. The furniture and other objects found in the living quarters reveal the wealth of its owners, and so do the comfortably furnished rooms for the summer season. Thus, the rooms contained a gilded bed and two chests of drawers, wardrobes, chairs, and lavatories. The inventory also mentions as many as twelve paintings, forty-eight books, and a desk, which indicates that the owners devoted some time to culture while staying there. Another important set of data is the inventory of objects in the tower, which speaks of a functional arrangement of such defence constructions in 16th-century building complexes. The tower was well furnished for temporary stay: the second floor contained a room with a bed, chests of drawers, and a lavatory, with another bed on the third floor. The third and

fourth floors contained a considerable amount of weaponry, but there were also weapons in the living quarters of the villa, altogether thirty-five guns of different types and various cold weapons. The residents were obviously well prepared to defend the complex from the sea pirates, a danger that was common in the Zadar archipelago. The inventory of the chapel contains objects that are typical of such sacral spaces. An assessment from the late 17th century reveals the state of the building complex after its enlargement. This document is exceptionally precise and lists all immobile parts of the complex together with their measurements and financial evaluation. Especially interesting sections are those referring to the interior furnishing of the houses, such as a lavabo in the older villa and various elements of carpentry (numerous chests of drawers, wardrobes, shelves, door frames, and staircase furnishing) that were not preserved in the newer one. Another important document is the description of the former courtyard with a large barrack equipped with a lavatory, bread furnaces, and two cisterns, as well as a paved area next to the house, which was decorated in the Renaissance style, with a small stone table, a lavabo, garden beds, and small stone pillars sustaining a pergola. It also describes the entire large garden with all the substructures supporting the terraces, walls that surrounded the garden beds, paved promenades, staircases, and structures sustaining the pergola. The modest architecture of the villa complex of the Gverini family in Sali shows its real value through these documents, since its inventory and evaluation help us understand the summerhouse function of this *castellum*, as well as other, similar complexes of villas with economy buildings in the Zadar archipelago.

Keywords: inventory, assessment, 17th century, villa architecture, Zadar archipelago